

**Posudek oponenta disertační práce Mgr. Michaely Liškové
“Neologismus v lingvistickém, mediálním a běžném obrazu světa”
předkládané v roce 2018 na Ústavu českého jazyka a teorie komunikace**

I. Stručná charakteristika práce

Předložená disertační práce je záslužně věnována důležitému a vždy aktuálnímu tématu z oblasti dynamiky jazyka. Ač byla v českém lingvistickém kontextu neologii a neologismům dosud věnována poměrně značná badatelská pozornost (v návaznosti na tradici založenou především pracemi Olgy Martinové), nabízí tato oblast stále mnohost aspektů, přístupů a kontextů, postupně a mnohdy nově odkrývaných a poznávaných. Disertační práce v tomto smyslu přináší důležité poznatky i motivy pro další zkoumání.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Disertační práce Mgr. M. Liškové reflektuje odbornou vyspělost autorky, její široký teoretický rozhled i dlouholetou praktickou zkušenost lexikografickou, tj. praxi nejen s neologickým materiálem. V návaznosti na dosavadní poměrně rozsáhlou a kvalitní publikační činnost (i s jejím využitím) tak autorka opět předkládá text vysoké odborné úrovně, představující hodnotný příspěvek k popisu a analýze neologismů, a to nejen v kontextu českém, ale i mezinárodním.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

1. Struktura argumentace.

Předložená disertační práce má velmi pečlivě a zřetelně vymezenou a přesně formulovanou metodologii, východiska a cíl – v celku i v dílčích částech tak vyniká obsahovou promyšleností a jí adekvátní kompoziční výstavbou. Zcela systematicky, důsledně a přehledně postupuje k badatelskému zadání posoudit neologismus systémově, textově a empiricky; těmto třem metodologickým přístupům jsou věnovány hlavní části práce (2., 3. a 4. kapitola). Také vnitřní členění těchto částí textu, jejich logické a hierarchické uspořádání prokazují detailní promyšlenost obsahu. Autorka cílevědomě postupuje od výchozího stavu poznání a stanovených hypotéz (viz vztah chápání neologismu a věk respondentů) k vymezenému cíli, od dílčích poznatků a úvah k obecnějším závěrům a tvrzením. Při tomto postupu mají značný význam dílčí shrnutí na konci zmíněných tří hlavních kapitol – ta pak v celkovém závěrečném shrnutí celé práce dostávají další zhodnocení ve vzájemné a hutně prezentované konfrontaci. Autorka celým svým textem prokázala smysl pro přesnost, přehlednost a názornost sdělení i schopnost logicky, srozumitelně a jednoznačně formulovat. Spolu s hlavní výkladovou, argumentační částí disertační práce je třeba vysoce ohodnotit neologickou sbírku 700 heslářů (665 samostatných hesel a 39 slovtvorných komponentů v 5. kapitole), v práci poněkud skromně označenou jako doplněk. Tato profesionálně a důsledně zpracovaná sbírka představuje podle mého názoru nejen cenný neografický materiál, ale aplikačně a názorně čtenáři disertační práce dotváří celkový obraz neologismu (k němuž jistě i zachycení neologismu ve slovníku patří). V právě uvedeném smyslu se v práci zcela podařilo naplnit vytčený cíl.

2. Formální úroveň práce

Disertační práce vyniká také formální stránkou zpracování obsahu; jak bylo již naznačeno výše, text je vizuálně přehledný, obsahuje řadu obrázků, tabulek a grafů a jejich seznamy, stejně jako seznamy zdrojů (nejen standardně uváděných odborných publikací, ale i příspěvků popularizačních a mediálních textů), lexikonů, portálů, korpusů a korpusových nástrojů. Tím vším vybavuje čtenáře cennými zdroji a poskytuje informace nad vlastní rámeček. Autorka pracuje naprosto koherentně se zkratkami i syntaxí bibliografických odkazů, vhodně a adekvátně užívá poznámkový aparát, její jazyková a formulační zdatnost a obratnost je přímo vzorová. Mám jen tři dílčí a zcela drobné připomínky:

1) s. 155: (Ad kognitivní definice neologismu): „Forma výrazu je neobvyklá, nápadná, vyčnívá z textu, jeho význam je neustálený, může být spjat s aktuálním tématem.“ – Co přesněji znamená uvedené *vyčnívání z textu*, čím obohacuje tuto část definice formy neologického výrazu?

2) s. 170 aj.: „Jak často narazíte na neologismus?“ – Zvažuji vhodnost (a jednoznačnost) formulace *narazit na něco*?

3) s. 204: „V rámci sbírky jsou propojeny synonymní výrazy, srov. *webinář* a *webinářový*, *soft skills* a *měkké dovednosti*.“ – Jistě nedopatřením je jako příklad synonymních výrazů uvedena dvojice (příbuzných slov) *webinář* a *webinářový*.

3. Práce s prameny či s materiálem

Autorka ve své disertaci využívá úctyhodné množství sekundární pramenů – teoreticky a metodologicky se přirozeně zaměřuje hlavně na pojetí v české, slovenské a polské lingvistice. Soupis bibliografie však zahrnuje odbornou literaturu psanou nejen česky, slovensky a polsky, ale také anglicky a německy; to je (pro disertaci) samo o sobě nadstandardní a pro orientaci v problematice (čtenářsky) hodnotné. Práce s prameny i s materiálem (neologické jednotky – jejich sběr, dotazníkové šetření) je metodologicky koherentně podložena, odpovídá výzkumné otázce i testované hypotéze, konstatovaná zjištění a závěry vyplývají z interpretace poznatků z pramenů i z vlastního empirického výzkumu (prováděného moderními a kvalitativně-kvantitativními metodami). Autorka potvrdila svou důslednost, trpělivost a zručnost při zpracovávání značného množství empirických dat.

4. Vlastní přínos

Za přínosný považuji zejména koncepční přístup k tématu – nejen jako inspirativní, ale i jako plodný a pro současný stav poznání a pro potřeby lexikologické (sémanticko-kognitivní), lexikografické i uživatelské patřičný a potřebný. Znovu totiž potvrzuje potřebu interdisciplinárního posuzování neologizačních procesů a jevů s nimi spojených, neologismy jsou „pouze“ jejich jazykovým projevem (ztvárněním) – ve své existenci, fungování, přijímání i proměňování. Mgr. M. Lišková se tak ve své disertaci pokusila nově (poprvé) definovat neologismus kognitivně (na základě kognitivnělingvistickém), tj. oproti dosud stále převažujícímu strukturnímu (strukturnalistickému) přístupu zahrnout do lexikálního významu také konotace; to považuji za velmi záslužné a inspirativní i pro další (lingvistické) termíny (pojmy). Lingvistický (odborný) pohled na neologismy je doplněn pohledem mediálním a laickým, ačkoliv to např. pro dotazníkové šetření bylo komplikovaným bodem – jak autorka uvádí na s. 155: „že se zjišťovalo běžné (nikoli odborné) chápání terminologického pojmu.“

IV. Dotazy k obhajobě

Mezi mnoha dalšími zajímavými a podnětnými poznatky a konstatováními o povaze neologismů mě v kontextu práce zaujalo vyjádření na s. 34: „Z některých neologismů se rychle stanou historismy, příp. archaismy.“ – Nemám zde na mysli rychlost takové změny, ta je ostatně jistě značně relativní a závisí na mnoha faktorech; zajímaly by mě nejčastěji pojmenovávané skutečnosti (denotáty) takovýchto neologismů – jak je zde uvedeno, neplatí to stejně pro všechny neologismy (a jejich tematické oblasti v práci uvedené). Pokud by se podařilo sestavit alespoň částečný, do určité míry reprezentativní přehled (soupis) průkazně zastaralých neologismů, tj. nových archaismů a hlavně historismů, získali bychom zřejmě o sobě (o našem světě a životě) zajímavá zjištění a možná i lepší pohled na to, jak dochází ke změnám v jazyce zapříčiněným nedostatečnou kompetencí mluvčích (viz též diskuse v práci zmíněná na s. 109). A v této souvislosti dále: bývají takovými neologismy zejména např. termíny (původní termíny)? Krčmová (1997) totiž o historismech tvrdí, že „jsou vlastně specifickým typem termínů“ (v disertační práci citováno na s. 39).

V. Závěr

Předložená disertační práce zcela splňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě a předběžně ji klasifikuji jako *prospěla*. Dále doporučuji práci publikovat.

5. listopadu 2018

doc. PhDr. Ivana Bozděchová, CSc.